
Exposicions

EXPOSICIONS

«Educació, municipis i República»

«Education, municipalities and the Republic»

Ramona Valls i Montserrat

Universitat de Barcelona

Com és ben sabut, aquest any 2006 es commemora el setanta-cinquè aniversari de la proclamació de la Segona República, esdevinguda el 14 d'abril de 1931, i els setanta anys de l'esclat de la Guerra Civil (1936-1939). Sens cap mena de dubte, a l'enaltiment i la idealització dels vuit anys de la Segona República hi han contribuït de manera decisiva els esforços i els resultats obtinguts durant aquell període en matèria educativa, que, sense exagerar, podem qualificar de revolucionari. És, clarament, en aquesta etapa republicana quan convergeixen i culminen tots els esbossos i avenços iniciats molts anys abans i que s'endinsaven en la tradició liberal dinovena. Efectivament, a Catalunya i especialment a Barcelona i el seu entorn de municipis, ja des de finals del segle XIX i dels primers compassos del segle XX, es troben les propostes més pioneres de la renovació pedagògica, que consideren l'escola i la cultura com un mitjà per a la formació moral i social de l'individu. Lluny del model educatiu tradicional —autoritarisme, memorització, disciplina, etc.—, l'aplicació de valors interdisciplinaris, lliures, oberts, democràtics i socials comença a obrir-se camí en un procés que culminarà en els anys de la Segona República i la Guerra Civil, quan, entre altres mancances, s'haurà de superar l'escassetat de recursos i d'institucions escolars.

Des de començament del segle XX —primer la Diputació de Barcelona, més tard la Mancomunitat de Catalunya—, es va impulsar una activa política educativa i cultural amb la creació d'organismes i institucions que cobrien tots els àmbits escolars i culturals. Tanmateix, la dictadura de Primo de Rivera havia de desmantellar, progressivament des de 1923, gairebé tota aquesta efervescència educativa i cultural que s'havia anat gestant al llarg dels primers vint anys del segle XX, en conseqüència, la major part de les experiències assajades o previstes es portaran a ter-

me amb l'arribada de la Generalitat republicana. Tant és així que les idees pedagògiques i els assaigs que s'havien fet van renàixer i culminar amb l'adveniment de la Segona República, que, immediatament, va desvetllar una important producció cultural en tots els àmbits i, especialment, en l'educatiu. La tasca més important i de més abast de la Segona República fou, sens dubte, voler transformar la societat espanyola mitjançant l'educació integral. En aquest sentit, l'esforç realitzat en escolarització i creació d'escoles, d'instituts, d'instruments pedagògics i culturals, com ara biblioteques públiques, teatres populars, missions pedagògiques, etc., fou certament remarcable i, en realitat, entroncava amb les bases del Pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona (1908), que postulava un ensenyament laic, en llengua materna i règim de coeducació. Endemés, la pedagogia —l'any 1933 Rafael Campalans va popularitzar l'expressió «política vol dir pedagogia», de nítida ascendència platònica— volia coadjuvar a la reforma i regeneració social, bo i acomplint objectius socials independentment dels mitjans i l'origen dels ciutadans. Així, la cultura es convertia, finalment, en una qüestió pública que afectava tothom i, sobretot, l'Estat.

Per tal de ressaltar tot aquest procés, el Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona —fundat per Jaume Vicens Vives—, amb el suport de la Diputació de Barcelona, ha organitzat aquesta exposició sobre «Educació, municipis i República», que va ser inaugurada el dilluns 9 d'octubre de 2006, a les dinou hores, i que va quedar instal·lada al vestíbul de l'edifici històric de la Universitat de Barcelona. És de preveure i confiar que, en gaudir del suport de la Diputació barcelonina, que articula la xarxa provincial de municipis, aquesta exposició es traslladi a diferents punts de la nostra geografia, per tal que es mostri en altres indrets i defugir així l'asfixiant centralisme barceloní.

Pel que fa al contingut de l'exposició, s'ha de dir que els organitzadors —els professors Rafael Aracil i Antoni Segura de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona, a banda de responsables del CEHI— han cregut útil recollir els documents (opuscles, monografies, publicacions periòdiques, cartells i material d'arxiu) que conté el fons de la biblioteca CEHI-Pavelló de la República referents a l'educació i l'ensenyament en l'àmbit municipal durant l'època de la Segona República. Sota l'epígraf *Antecedents*, s'han reunit els documents relacionats amb la temàtica i que tenen un abast cronològic des de principis del segle xx fins a l'inici dels anys trenta. Tots són documents coetanis al període i s'ha volgut prioritzar aquest tipus de material per dos motius: per ser valuosos com a font primària i per ser, en molts dels casos, rars i de difícil accés. Amb relació al període que afecta estrictament la Segona República, s'han aplegat materials diversos organitzats sota les següents rúbriques: 1) monografies i opuscles; 2) publicacions periòdiques; 3) cartells, i 4) documents d'arxiu de fons personals i històrics.

Altrament, i al marge de l'exposició que comentem, no podem deixar d'esmentar el magnífic catàleg que s'ha publicat i que ha estat coordinat pels mateixos promotors de l'exposició.¹ La mateixa dedicatòria «a la memòria de Marta Mata i Garriga (1926-2006)» ja diu molt del tremp i la voluntat d'aquesta obra col·lectiva, que reuneix els següents treballs: «Introducció» (Rafael Aracil i Antoni Segura); «Construir país des de l'educació: la utopia possible de la Segona República» (Àngel Merino Benito); «El marc pedagògic del primer terç del segle xx (1900-1939)» (Conrad Vilanou); «Ateneisme i associacionisme cultural» (Ferran Ainsa); «Educar infants i joves per un país millor: l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i Palestra» (Lluís Duran); «La República del professorat» (Salomó Marquès), i «Escola i República: l'espai i les pràctiques escolars» (Josep González-Agàpito). En conjunt, es tracta d'una publicació —ben editada i millor il·lustrada— d'un centenar llarg de pàgines que situa l'exposició en les seves corresponents coordenades històriques. És lògic que en l'apartat de la introducció es faci un inventari dels materials que s'exposen, la qual cosa pot ajudar a entendre aquesta mostra sobretot a totes aquelles persones que no tinguin la possibilitat de visitar-la.

Sigui com vulgui, no hi ha res més convenient que passejar tranquil·lament i lentament davant dels plafons d'aquesta exposició, que s'ha estructurat a través d'una instal·lació àgil i didàctica. Ara bé, si això no és factible —és a dir, si no es pot visitar—, sempre ens quedarà el recurs de consultar el catàleg que comentem, del qual es fa impossible donar compte i raó d'una manera detallada. Com sempre succeeix en un treball d'aquestes característiques, les contribucions són un xic desiguals sobretot pel que fa a l'extensió. Algunes són simplement uns mers apunts o notes esparses que descriuen algun aspecte de la realitat educativa republicana. D'altres són molt més extenses i mereixen major atenció. Però no hi ha dubte que la redacció de cadascuna de les parts —llevat probablement del pòrtic d'Àngel Merino Benito— ha estat elaborada per especialistes que, amb un llenguatge planer, contribueixen a divulgar aspectes del nostre passat històric i pedagògic. Conrad Vilanou descriu des de la perspectiva ideològica la situació de l'educació a Catalunya durant el primer terç del segle passat. Per la seva banda, Ferran Aisa insisteix en el fet que l'ateneisme té una llarga tradició d'arrelament a casa nostra i repassa algunes de les institucions més emblemàtiques. Al seu torn, Lluís Duran remarca que l'interès per introduir la llengua dels països a l'escola té els seus orígens en el moviment catalanista, per bé que en aquesta oportunitat s'endinsa en la història de la *Protectora* durant l'època de la República, a la vegada que ens dóna notícia de *Palestra*, entès com a projecte educatiu global per

1. R. ARACIL I A. SEGURA (COORD.), *Educació, municipis i República*, Barcelona, CEHI (Centre d'Estudis Històrics Internacionals) i Universitat de Barcelona, 2006, ISBN: 84-475-3121-X.

a joves catalans. El president de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana, Salomó Marquès, repassa l'obra republicana en temps de pau (abril 1931 - juliol 1936) i l'obra republicana en temps de guerra (juliol 1936 - febrer 1939), sense oblidar la derrota final amb el consegüent exili i depuració del magisteri. Finalment, Josep González-Agàpito —membre de l'Institut d'Estudis Catalans— analitza l'espai com a medi educatiu i condició de possibilitat per desenvolupar una política educativa que activés les pràctiques escolars que es mouen, lògicament, entre la tradició i la renovació. No hi ha dubte que la República significà una renovació positiva dels mètodes educatius, sobretot des del punt de vista de la coeducació dels sexes i el paper dels llibres amb vista a la renovació educativa.

Abans de cloure aquesta breu crònica, potser convé recordar que tots els treballs —malgrat el seu to sintètic i a voltes divulgatiu— incorporen una succinta bibliografia que pot ajudar a aprofundir i ampliar coneixements. En definitiva, aquesta doble efemèrides de l'any 2006 —setanta-cinquè aniversari de la proclamació de la Segona República, setantè aniversari de l'esclat de la Guerra Civil— ha estat aprofitada per la Universitat de Barcelona, amb el suport de la Diputació de Barcelona, per endegar una exposició —amb el seu corresponent catàleg— convenient i necessària. Només falta que el públic lector s'animi a visitar-la quan això sigui possible, o, si més no, que consulti el catàleg que s'ha elaborat expressament per a aquesta ocasió.

